

prof.dr.sc.Dražen Dragičević
doc.dr.sc. Hrvoje Lisičar
doc.dr.sc. Marko Jurić
doc.dr.sc. Tihomir Katulić
doc.dr.sc. Nina Gumzej
dr.sc. Vanda Božić

REGRUTIRANJE I VRBOVANJE ŽRTAVA KAZNENOG DJELA TRGOVANJA LJUDIMA PUTEM INTERNETA - ISTRAŽIVANJE I KOMPARATIVNA ANALIZA

1. Analiza najznačajnih međunarodnih dokumenata koji se odnose na trgovanje ljudima

Trgovanje ljudima (*engl.Trafficking*) jedan je od najvećih globalnih problema i zločina današnjeg vremena. Većina institucija, do unatrag desetak godina, služila se različitim definicijama *trgovanja ljudima* s obzirom da sve do 2002. godine nije bio determiniran pojam trgovanja ljudima. Tada je od strane Ujedinjenih naroda donesen Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice žena i djece,¹ kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog kriminaliteta.² Navedenim protokolom u čl.3.a. definirano je trgovanje ljudima.³ Prema Zakonu o potvrđivanju Konvencije UN-a protiv transnacionalnog kriminaliteta, Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice žena i djece, kojim se dopunjuje Konvencija, *trgovanje ljudima* navodi se kao svako *vrbovanje, prijevoz, transfer, pružanje utočišta i prihvata osoba*.⁴

¹ Protokol o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju *krijumčarenja ljudi*, posebice žena i djece, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br.14/02 Umjesto riječi: *krijumčarenja ljudi* u naslovu drugog Protokola treba stajati riječ *trgovanja ljudima*. Ispravak je napravljen u br. 11/2004, Narodne novine Međunarodni ugovori

² 13. prosinca 2000.g. Republika Hrvatska je na UN-ovoj Konferenciji o suzbijanju transnacionalnog organiziranog kriminala u Palermu potpisala Konvenciju UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminala s dva pripadajuća protokola: Protokol o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovanja ljudima, posebno ženama i djecom i Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom.

³ *Trafficking in persons* shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation.

⁴ *Trgovanje ljudima* znači vrbovanje, prijevoz, transfer, pružanje utočišta i prihvata osoba, pomoću prijetnje ili uporabe sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, zlorabe ovlasti ili položaja bespomoćnosti ili davanje ili primanje plaćanja ili sredstava da bi se postigla privola osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, u svrhu izrabljivanja. Izrabljivanje će minimalno uključiti, iskorištavanje prostitucije drugih ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili odnose slične ropstvu, podčinjavanje ili odstranjivanje organa. Čl.3. Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice žena i djece, kojim se

Drugi značajan međunarodni dokument je Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima koji je Republika Hrvatska potpisala 16. svibnja 2005.g. u Varšavi,⁵ a 27.06.2007.g. donesen je potom Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima.⁶ Konvencija se primjenjuje na sve oblike trgovanja ljudima, bilo da se ona provodi unutar jedne države ili prekogranično, bilo da je povezana s organiziranim kriminalom ili ne.⁷ Značajna je po tome što trgovanje ljudima shvaća i kao povredu kaznenog prava i kao povredu temeljnih ljudskih prava, a njezinim potpisnicama nudi cjelovit pravni okvir u borbi protiv trgovanja ljudima: prevenciju, kazneni progon te pomoć i zaštitu žrtvama trgovanja ljudima.⁸

Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima sadrži odredbu kojom je reguliran njezin odnos s Konvencijom Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta; naime, ova Konvencija neće utjecati na prava i obveze koji proizlaze iz odredaba Protokola za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice žena i djece, koji nadopunjuje Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta i namjera joj je da pojača zaštitu koju taj Protokol pruža i da razvije standarde koji su u njemu sadržani.⁹ Prema članku 4. Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima trgovanje ljudima znači *vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje osoba*, uz primjenu prijetnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, obmane, zlorabe ovlasti ili osjetljivog položaja ili uz davanje ili primanje novčanih sredstava ili drugih koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, a u svrhu njezina iskorištavanja.¹⁰

dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog kriminaliteta Narodne novine, Međunarodni ugovori br. 14/02, 11/04

⁵ Prijedlog Zakona o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, www.vlada.hr/hr/content/download/19060/236899/file/236-04.pdf, 01.12.2015.

Konvencija je stupila na snagu 01.02.2008.g. te je od istog datuma na snazi i u Republici Hrvatskoj.

⁶ Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, Narodne novine, Međunarodni ugovori 07/07

⁷ Čl.2. Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima

⁸ Derenčinović, D.: Nisu na prodaju – o pravima žrtava trgovanja ljudima nakon presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Rantsev protiv Cipra i Rusije, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske br.1/2010.g., str. 53.-72., Moslavac, B.: Zaštita žrtava prema Konvenciji Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 15, 2008.g., str.143.-175.

⁹ Čl. 39. Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima

¹⁰ *Iskorištavanje uključuje iskorištavanje prostituiranja drugih osoba ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili pružanje usluga, ropstvo ili ropstvu slične odnose, služenje ili odstranjivanje tjelesnih organa;* čl.4. Zakona o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima

I Konvencija Vijeća Europe i Protokol UN-a imaju identičnu definiciju trgovanja ljudima; međutim došlo je do različitosti u prijevodu definicije trgovanja ljudima u Konvenciji Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, kao poslije prihvaćenom dokumentu, u odnosu na Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice žena i djece, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog kriminaliteta.

Smatra se nužno potrebnim uskladiti navedene prijevode jer su Konvencija Vijeća Europe i Protokol UN-a dio međunarodnog prava te su temeljem toga po pravnoj snazi iznad zakona. Naime, državama strankama Konvencije i Protokola nalažu se mjere i aktivnosti koje moraju interpretirati i uvrstiti u svoje nacionalno kaznenopravno zakonodavstvo kao što je i kazneno djelo trgovanje ljudima, prema čl.106. KZ-a.¹¹

Uz donošenje Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima može se zaključiti kako važnu ulogu ima i prva presuda Europskog suda za ljudska prava koja se odnosi na transnacionalno trgovanje ljudima u slučaju Rantsev protiv Cipra i Rusije od 07.01.2010.g. Navedena osuđujuća presuda za Cipar i Rusiju značajna je iz razloga što je njome potvrđeno da je trgovanje ljudima zabranjeno prema čl.4. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, iako se to izričito ne navodi u toj odredbi.¹² Time je utvrđeno da čl.4. Konvencije Vijeća Europe za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda obuhvaća i trgovanje ljudima. Presuda je dala do znanja da trgovanje ljudima predstavlja povredu i norme kaznenog prava i povredu temeljnih prava čovjeka, njegova dostojanstva i slobode te je njome Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima dobila potpuni legitimitet u zaštiti ljudskih prava.

Konvencijom Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima u čl.36. uvedena je Stručna skupina za suzbijanje trgovanja ljudima GRETA *Group of experts on action against trafficking in human beings* čija je zadaća praćenje provedbe Konvencije.¹³

Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima propisuje državama strankama obvezu nekažnjavanja žrtve te navodi *svaka će strana, u skladu s temeljnim načelima svog pravnog sustava, osigurati mogućnost da se kazne ne izriču žrtvama za njihovo sudjelovanje u nezakonitim aktivnostima, u onoj mjeri u kojoj su one bile prisiljene to činiti.*¹⁴

¹¹ Kazneni zakon, Narodne novine br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15

¹² Derenčinović, D.: Nisu na prodaju – o pravima žrtava trgovanja ljudima nakon presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Rantsev protiv Cipra i Rusije, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske br.1/2010.g., str. 53.-72.

¹³ Više o tome na: <http://www.coe.int/trafficking>, 01.12.2015.

¹⁴ Čl.26. Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima

Zanimljivo je za spomenuti kako Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog kriminaliteta niti Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice žena i djece ne navodi takvu odredbu. Odredba o nekažnjavanju žrtve propisana je jedino u Protokolu protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom u kojem se navodi *migranti neće biti podložni kaznenom progonu prema ovom Protokolu zbog činjenice da su objekt ponašanja navedenog u članku 6.*¹⁵

2. Analiza osnovnih elemenata kaznenog djela trgovanja ljudima

Tko uporabom sile ili prijetnje, obmanom, prijevarom, otmicom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti, davanjem ili primanjem novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, ili na drugi način *vrbuje, preveze, prevede, skriva ili prima osobu ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad osobom* radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada ili služenja, uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa, ili radi njezinog iskorištavanja za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja uključujući i pornografiju ili za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka, ili radi uzimanja dijelova njezinog tijela, ili radi njezinog korištenja u oružanim sukobima ili radi činjenja protupravne radnje, kaznit će se.¹⁶ Zakonodavac je inkriminirao i kupnju, prodaju, predaju, prevođenje, poticanje, kao i posredovanje u kupnji, prodaji i predaji, koje nisu navedene ni u Konvenciji Vijeća Europe niti u Palermo Protokolu. Može li se pružanje utočišta, kako navodi Protokol, izjednačiti sa skrivanjem odnosno primanjem osobe prema našem KZ-u? Jer, naime, pružanje utočišta nije obilježje bića kaznenog djela trgovanja ljudima s obzirom da ga Kazneni zakon ne navodi. Isto tako je i sa pojmom transfera i premještanja koji se ne navode u našem čl.106. KZ-a. Stoga, i ove nejasnoće trebalo bi, u što kraćem roku, otkloniti.

Prema definiciji MUP-a, trgovanje ljudima predstavlja *vrbovanje, kupnju, prodaju, predaju, prijevoz, poticanje ili posredovanje u kupnji, prodaji ili predaji, pružanje utočišta i prihvata osoba, uporabu sile, prijetnju uporabom sile ili drugim oblicima prinude, otmice, prijevare, zlouporabe položaja ili ovlasti* da bi se došlo do pristanka osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, u svrhu iskorištavanja koje minimalno uključuje korištenje osoba u

¹⁵ Članak 5. Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom

¹⁶ Prema čl.106.KZ st.1. *Trgovanje ljudima* počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.

prostituciji ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilan rad ili usluge, ropstvo, postupke slične ropstvu, trgovanje organima i drugo.¹⁷ Državno odvjetništvo, policija, sudovi, institucije su, koje su prije svega, dužne poštivati, primjenjivati i provoditi zakon. Zakonske odredbe moraju biti u skladu sa zakonom, ne smiju biti različito, pa makar i slično, interpretirane.¹⁸

Osnovni elementi kaznenog djela trgovanja ljudima, prema odredbi čl.106. st.1. KZ/1, jesu: *radnja* počinitelja, *sredstvo* kojim je djelo počinjeno te *svrha* počinjenja kaznenog djela. Radnja (*activities*) počinjenja- vrbuje, preveze, prevede, skriva ili prima osobu ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad osobom. Sredstva (*means*) znače počinjenje djela - uporabom sile ili prijetnje, obmanom, prijevarom, otmicom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti, davanjem ili primanjem novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, ili na drugi način. Svrha (*purpose*) - radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada ili služenja, uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa, ili radi njezinog iskorištavanja za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja uključujući i pornografiju ili za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka, ili radi uzimanja dijelova njezinog tijela, ili radi njezinog korištenja u oružanim sukobima ili radi činjenja protupravne radnje.¹⁹

Radnja	Sredstva	Svrha
Vrbovanje	Upotreba sile	Prostitucija i druga seksualna iskorištavanja
Zapošljavanje	Prijetnja	Prisilni rad
Prijevoz	Otmica	Ropstvo i njemu sličan odnos
Prijenos	Prijevara	Uklanjanje organa
Davanje utočišta	Obmana	Drugi slučajevi iskorištavanja
Primanje osoba	Zlouporeba vlasti ili ranjivosti	
	Davanje isplata ili povlastica	

Tablica br. 1. Elementi trgovanja ljudima²⁰

¹⁷ Više o tome pogledati na: <http://www.mup.hr/31.aspx>, 01.12.2015.

¹⁸ Isto tako bilo je i još u odnosu na bivši KZ/97, više o tome vidi: Božić, V.: *Trgovanje ljudskim organima kao oblik organiziranog kriminaliteta*, Doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012, str.98.-99.

¹⁹ Više o tome vidi: Božić, V.: *Krijumčarenje ljudi i trgovanje ljudima u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu i sudskoj praksi (analiza stanja de lege lata uz prijedloge de lege ferenda)*, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, broj 2/2015, Izdavač: Pravni fakultet u Rijeci, v. 36, br. 2, str. 845-874

²⁰ <http://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking>, United Nations Office on Drugs and Crime 01.12.2015.

2.1 Radnja počinjenja djela (*vrbuje, preveze, prevede, skriva ili prima osobu ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad osobom*)

Vrbovanje, prijevoz, prevođenje, skrivanje, primanje osobe, razmjenjivanje ili prenošenje nadzora nad osobom, sve su to radnje počinjenja kaznenog djela trgovanja ljudima. Vrbovanje potencijalnih žrtava najčešće se odnosi na osobe koje žrtve poznaju pa čak i na one osobe u koje žrtve imaju povjerenja. To mogu biti prijateljica, prijatelj, dečko, kolega, kolegica, ali i rodbina. Novac poništava sve njihove dotadašnje odnose. Sve zbog nezaposlenosti, siromaštva i gospodarske krize koja pogađa nerazvijene zemlje, veliku većinu zemalja u razvoju i tranziciji, pa tako i Hrvatsku. Ljudi su očajni i pod svaku cijenu žele naći posao kako bi mogli uopće preživjeti. Iz tih razloga, vrbovanje potencijalnih žrtava može biti usmjereno i prema neodređenim i nepoznatim osobama. Mnogi ljudi povjeruju lažnim oglasima u kojima se nude financijski zanimljiva i privlačna zaposlenja. Tako su česti slučajevi vrbovanja putem medija, naročito novina, u vidu naizgled primamljivih oglasa kojim se nude poželjna zaposlenja u inozemstvu, a iza kojih se krije sasvim druga priča. Do svibnja 2006.g. bile su identificirane 44 žrtve u Republici Hrvatskoj.²¹

Iz tablice br.2. može se vidjeti na koji način su navedene žrtve vrbovane.

Ukupan broj žrtava	44
Vrbovane od strane individualnih osoba	42
Vrbovane od strane agencija	2
Potpuna prijevara	30
Djelomična prijevara	14
Poznavale su osobu koja ih je vrbovala	22
Nisu poznavale osobu koja ih je vrbovala	22

Tablica br.2. Vrbovanje žrtava

Većinu žrtava, njih 42 vrbovale su individualne osobe, dok je u samo 2 slučaja agencija posredovala pri vrbovanju. Kod većine žrtava, njih 30, radilo se o potpunoj prijevari vezano

²¹ Bonacci Skenderović D.: Trgovanje ženama u svrhu seksualnog iskorištavanja, Ženska soba - Centar za seksualna prava; 01.12.2015.
http://zenskasoba.hr/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=19&Itemid=33

uz posao koji će obavljati, dok se kod njih 14 radilo o djelomičnoj prijeveri. Kod pitanja jesu li žrtve poznavale osobu koja ih je vrbovala dobiven je jednak broj, 22 žrtve poznavale su vrbovatelja odnosno vrbovateljicu, 22 nisu.²²

3. Informacijsko komunikacijska tehnologija i trgovina ljudima

Široka uporaba informacijsko komunikacijskih tehnologija u svim sferama društva uvelike utječe na pojavu novih i prilagodbu postojećih oblika kriminalnih aktivnosti. Jednako tako se to odnosi i na trgovinu ljudima. Promatrajući današnju ulogu informacijsko komunikacijskih tehnologija, posebice Interneta i s njime usko povezanih tehnologija kao što je primjerice mobilna telefonija možemo ustvrditi da je ta uloga u odnosu na trgovinu ljudima dvojak. S jedne strane informacijsko komunikacijske tehnologije mogu se koristiti u svrhu prevencije, otkrivanja, edukacije i pružanja informacija u svezi sa trgovinom ljudima. S druge strane, već dugi niz godina značajno je izražena i negativna uloga informacijsko komunikacijskih tehnologija, posebice Interneta u svezi sa trgovinom ljudima. Tu podrazumijevamo brojne mogućnosti koje današnji oblici informacijsko komunikacijskih tehnologija omogućavaju, kao što su nepostojanje granica u smislu ostvarivanja kontakata i vrbovanja na internetu, široku dostupnost osobnih podataka potencijalnih žrtava, mogućnosti oglašavanja u svrhu seksualnog iskorištavanja te kao posebno izražen problem - mogućnost komunikacije putem DeepWeb-a i DarkNet-a²³ u svrhu trgovine ljudima.

3.1 Korištenje informacijsko komunikacijskih tehnologija u svrhu prevencije i otkrivanja trgovine ljudima

Ubrzani rast broja Internet korisnika ali i ostalih modernih tehnologija na svjetskoj razini obilježio je posljednje desetljeće. Na globalnoj razini broj internet korisnika premašio je broj od 3,3 milijarde ljudi, što iznosi oko 46% svjetske populacije. Pri tome Republika Hrvatska nije izuzetak. Brojka od gotovo 75 % građana RH (porast sa 34% 2005. godine na

²² Ibid.

²³ Pojmom *DeepWeb* označavamo dijelove interneta koji nisu indeksirani od strane internet pretraživača, dok pojam *DarkNet* označava dio DeepWeb-a kojem je pristup ograničen, anonimno te se u najvećoj mjeri koristi za ilegalne aktivnosti

75% 2015. godine) koji se koriste internetom svakako upućuje na važnu ulogu koju Internet ima u svakodnevnom informiranju i diseminaciji informacija.

Broj stanovnika	Br. Internet kor.	% Stanovništva	Porast u posljednjoj godini	Br. Facebook korisnika
4,225,316	3,167,838	75%	0,5%	1,800,000

Taj trend prate i brojne državne institucije, međunarodne organizacije te nevladin sektor (NGO) uključeni u borbu protiv trgovine ljudima. Razvijaju se brojne usluge zasnovane na web tehnologijama kojima se omogućava bolja informiranosti i uspostava kvalitetnije komunikacije sa građanima u svrhu prevencije trgovine ljudima. Tako je danas jedan od osnovnih instrumenata za obavještanje i edukaciju građana o trgovini ljudima upravo Internet. U to su uključene i brojne velike tvrtke iz privatnog sektora kao što su: Google koji svojim donacijama podupire projekte koji koriste informacijsko komunikacijske tehnologije u svrhu borbe protiv trgovine ljudima (Polaris Project, Slavery Footprint, International Justice Mission); Microsoft koji podupire projekte koji se bave razvojem tehnologije koja bi ograničila mogućnosti korištenja interneta u svrhu trgovine ljudima te pružili bolju podršku žrtvama; LexisNexis koji samostalno razvija brojne alate za detekciju, monitoring i istraživanje trgovine ljudima; JP Morgan Chase koji je razvio alate za sprječavanje pranja novca povezanim sa trgovinom ljudima.²⁴

Nadalje, korištenje socijalnih mreža u svrhu obavještanja o potencijalnim opasnostima, širenja i prikupljanja informacija o žrtvama i otkrivanja trgovine ljudima predstavlja izniman alat za borbu protiv trgovine ljudima. Razvojem posebnih oblika web tehnologija putem kojih je žrtvama omogućeno da na što sigurniji i jednostavniji način ostvare komunikaciju sa nadležnim organima svakako predstavlja pozitivan primjer korištenja informacijsko komunikacijskih tehnologija u svrhu prevencije i otkrivanja trgovine ljudima.

Budući se korištenje interneta u svrhu trgovine ljudima, posebice komunikacija između počinitelja sve više odvija daleko skrivena od javno dostupnog interneta (Surface Web-a), unutar skrivenih dijelova interneta (Deepweb-a i Darknet- a) bitno je istaknuti i razvoj pojedinih tehnologija koje omogućavaju nadzor i tih dijelova interneta, a koje su primarno napravljene u

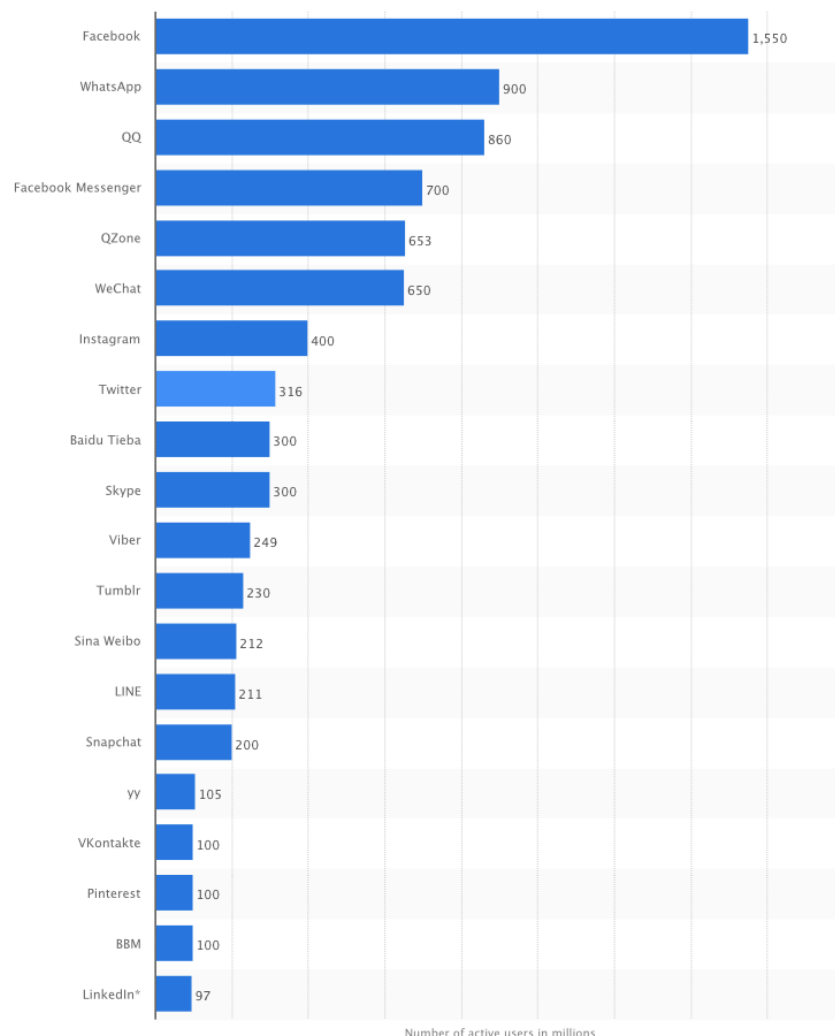
²⁴ The Judges Journal, Human Trafficking and the Internet* (*and Other Technologies, too), Vol. 52 No. 1, Judge Herbert B. Dixon, Jr., dostupno na Internet adresi: http://www.americanbar.org/publications/judges_journal/2013/winter/human_trafficking_and_internet_and_other_technologies_too.html [23.11.2015]

svrhu borbe protiv trgovine ljudima. Prvi i najistaknutiji takav projekt je "Memex" koji je razvila agencija DARPA. Radi se o projektu koji omogućava pretraživanje i svojevrsan nadzor DeepWeb-a i DarkNet-a, a kojim se već koriste brojne agencije u svrhu otkrivanja ilegalnih aktivnosti. U prvoj godini implementacije navedenog projekta upravo je naglasak stavljen na borbu protiv trgovine ljudima. Navedeni sustav kojim se koristi i agencija "Human Trafficking Response Unit" u okrugu New York u SAD-u pomogao je u pokretanju preko 20 slučajeva i 9 podignutih optužnica povezanih sa trgovinom ljudima i seksualnim iskorištavanjem žrtava.²⁵

3.2 Trgovina ljudima i negativna uloga interneta

Kao što smo prethodno naveli, broj internet korisnika i mogućnosti koje današnji oblici informacijsko komunikacijskih tehnologija pružaju u borbi protiv trgovine ljudima s druge strane predstavljaju i otežavajuću okolnost u toj borbi. Posebno je to izraženo kada se uzmu u obzir razni oblici zlorababa interneta i informacijsko komunikacijske tehnologije putem kojih počinitelji kontaktiraju, odabiru, vrbuju i iskorištavaju žrtve. Tu se ističu socijalne mreže kojim se danas koristi preko 70% svih korisnika interneta (Facebook-om se koristi preko 1,5 milijarda ljudi). Pri tome najugroženija skupina su djeca. Usluge poput Facebook-a, Skype-a, Snapchat-a omogućavaju vrlo pogodne metode za vrbovanje i trgovinu mladih ljudi. Prikupljanjem osobnih podataka, kao što su fotografije, mjesto stanovanja, ime škole i mjesta na kojima se potencijalna žrtva kreće u velikoj mjeri olakšavaju pristup i dovođenje u zabludu potencijalnih žrtava. Tako se primjerice na Facebook-u na dnevnoj bazi otvara na tisuće lažnih profila koji upućuju na mrežne stranice koje služe za trgovinu ljudima. Nadalje, fotografije koje korisnici postavljaju na svoj profil na socijalnim mrežama sadrže veliku količinu podataka koji mogu biti zlorabljani, od onih najočiglednijih o samom izgledu osobe i njenih prijatelja ili rodbine do skrivenih podataka poput kamere ili pametnog telefona sa kojim je fotografija slikana ili točnih geolokacijskih podataka o mjestu na kojem je određena fotografija slikana (tzv. EXIF podaci).

²⁵ Memex Helps Find Human Trafficking Cases Online, dostupno na internet adresi:
<http://humantraffickingcenter.org/posts-by-htc-associates/memex-helps-find-human-trafficking-cases-online/>
[25.11.2015]

Pored socijalnih mreža, značajnu ulogu u zloporabi internetskih servisa u svrhu trgovine ljudima ima i internetsko oglašavanje usluga. Budući su takve usluge besplatne, te vrlo lako dostupne a pri tome omogućavaju njihovim korisnicima određeni stupanj anonimnosti vrlo često se koriste za postavljanje lažnih oglasa - primjerice ponuda za zaposlenje, u svrhu vrbovanja žrtava ili kako bi se oglašavale ponude - primjerice nuđenje seksualnih usluga koje pružaju žrtve trgovine ljudima. Možda i najbolji primjer takvih usluga na internetu predstavlja ujedno i najveći online oglasnik u SAD-u Craigslist. Navedeni internetski oglasnik je sve do 2010. godine bio označavan kao najveći izvor prostitucije i pružanja seksualnih usluga u SAD-u a koje su bile u direktnoj vezi sa trgovinom ljudima, posebice maloljetnika. Tijekom 2010. godine uslijed nemogućnosti uspostavljanja bilo kakve kontrole te suočen sa sve većim brojem

kritika upućenih od strane državnih agencija, nevladinih organizacija te novinara Craigslist je bio primoran ukloniti sekciju putem koje se oglašavalo pružanje takvih vrsta usluga.

Kao izrazito značajan problem, sa tendencijom velikog porasta ovdje je potrebno posebno istaknuti dijelove interneta koji nisu javno dostupni i indeksirani od strane uobičajenih pretraživača. DeepWeb i Darknet se već dugi niz godina koriste kako bi osobe koje se bave trgovinom ljudima nesmetano komunicirali, a u posljednjih nekoliko godina i za uspostavu takozvanih "Black Marketa" (crnih tržišta), na kojima se trguje ili održavaju aukcije vezane uz krijumčarenje i otmice ljudi, ljudskim organima, seksualnim uslugama, dječjom pornografijom i svim ostalim što je vezano uz trgovinu ljudima, dok se plaćanje vrši virtualnom valutom (najčešće bitcoin) kojoj je praktički nemoguće ući u trag. Time je omogućeno da "kupac" i "prodavatelj" nikada ne moraju doći u osobni kontakt pa samim time i biti upoznati sa identitetom suprotne strane a samim počiniteljima je gotovo pa zagarantiran izrazito visok stupanj anonimnosti.

Ako usporedimo pojedine vrste trgovine ljudima prema kategorizaciji Interpol-a i Europol-a jasno je vidljivo da se za svaki pojedini oblik trgovine informacijsko komunikacijska tehnologija i internet mogu koristiti na brojne načine.

Vrsta		
Trgovina ljudima u svrhu prisilnog rada	<u>internetsko oglašavanje</u> - lažno nuđenje poslova i vrbovanje <u>kontaktiranje i vrbovanje</u> žrtve <u>internet prodaja robe</u> nastale prisilnim radom	Internet oglasnik, Socijalne mreže Elektronička trgovina
Trgovina ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja	<u>internetsko oglašavanje</u> seksualnih usluga, <u>online prodaja</u> dječje pornografije i pornografskih materijala, <u>mrežne stranice</u> za prijenos eksplicitnih sadržaja uživo	Internet oglasnik, Socijalne mreže Elektronička trgovina
Trgovina ljudima u svrhu iskorištavanja tkiva i organa	<u>Crna tržišta</u> ponude i potražnje i <u>online aukcije</u>	Deepweb i Darknet
Krijumčarenje ljudi	Korištenje tehnologije u svrhu uspostave <u>"sigurnih" ruta</u>	Mobilna telefonija Socijalne mreže Deepweb i Darknet

4. Pregled istraživanja o korištenju Interneta u svrhe trgovanja ljudima

Upotreba internetskih tehnologija i usluga dramatično je porasla od početka dvijetisućitih godina. Prema procjenama stranice Internet World Stats, 2015. godine Internetu je pristup imalo 3.4 milijarde korisnika.²⁶ Tradicionalno, najviši postotak broja korisnika u odnosu na ukupan broj stanovnika (penetracije Interneta), bilježe Europa i Sjedinjene Američke Države. Postavlja se pitanje, u kojoj mjeri uporaba Interneta utječe na pojavu trgovanja ljudima?

U većem broju do sada provedenih znanstvenih istraživanja uočeno je da se Internet i druge suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije koriste u svrhe koje su na različite načine povezane s trgovanjem ljudima. Primjerice, još je 2002. godine u istraživanju provedenom za Vijeće Europe zaključeno da su industrija seksa i industrija temeljena na Internetu usko povezane, te je uočeno da su opseg, količina i sadržaj materijala na Internetu povezanih s trgovanjem ljudima “bez presedana”.²⁷ U bitnome, primijećeno je da, čak i ako uporaba suvremenih tehnologija nije dovela do povećanja broja slučajeva trgovanja ljudima, nesporno je da su te tehnologije omogućile jednostavnije provođenje dotičnih aktivnosti te stvorile nove modalitete trgovanja ljudima.²⁸

Slični zaključci izneseni su i u novom istraživanju Vijeća Europe iz 2007. godine (dalje u tekstu: Sykiotou 2007).²⁹ U bitnome, zaključeno je da su neki od često korištenih načina pristupa budućim žrtvama nuđenje zaposlenja putem interneta, korištenje servisa za upoznavanje, internetsko oglašavanje te komunikacija putem elektroničke pošte i *chat* servisa.³⁰ Za potrebe Eurostatovog izvještaja *Trafficking in human beings*³¹ iz 2015. godine (dalje u tekstu: Eurostat 2015) pokušalo se po prvi puta analizirati i faktor sredstava putem kojih se odvija pronalaženje žrtava trgovanja ljudima. Pod sredstvima se podrazumijevala usmena

²⁶ Vidi www.internetworldstats.org., prema stanju na dan 10. siječnja 2016.

²⁷ V. studiju “Group of specialists on the impact of the use of new information technologies on trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation”, dostupno na https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/group_of_specialists_on_the_impact_of_the_use_of_new_information_technologies_1.pdf [20.01.2016.], str. 93.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ V. studiju “Trafficking in human beings: Internet recruitment. Misuse of the Internet for the Recruitment of Victims of Trafficking in Human Beings” (Sykiotou 2007), dostupno na https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/trafficking_in_human_beings_internet_recruitment_1.pdf [20.01.2016.].

³⁰ Sykiotou 2007, str. 13.

³¹ https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/eurostat_report_on_trafficking_in_human_beings_-_2015_edition.pdf

razmjena informacija, tiskani mediji, internet, agencije za privremeno i posredničko zapošljavanje, te ostali načini.³² Primjerice, uočeno je da oglasi na internetskim stranicama za poslove u inozemstvu predstavljaju jedno od korištenih sredstava za regrutiranje budućih žrtava trgovanja ljudima. Međutim, samo je manji broj država³³ bio u mogućnosti dostaviti informacije o sredstvima koja su korištena za regrutiranje žrtava. U takvim okolnostima, zaključeno je da se, uslijed neodgovarajućeg uzorka, ne mogu izvesti relevantni zaključci.³⁴ Prema podacima američkih istraživača objedinjenih u tzv. Annenberg Reportu³⁵, sveobuhvatnom istraživanju karaktera i modaliteta upotrebe društvenih mreža i drugih internetskih usluga na području trgovine ljudima.

Izvještaj Centra Annenberg ukazao je na rastući broj zabilježenih slučajeva trgovine ljudima koji podrazumijevaju upotrebu suvremenih informacijskih tehnologija i servisa, analizirajući podatke prema izvještajima FBI, Ministarstva pravosuđa Sjedinjenih Država te Carinske i imigracijske službe Sjedinjenih Država.³⁶

Koristeći popularni mrežni servis *Craigslist*, neku vrstu internetskog besplatnog oglasnika i foruma kojeg korisnici koriste za kupnju i prodaju najrazličitije robe, usluga i burzu rada, američki su znanstvenici ustanovili kako je taj servis posluživao velik broj oglasa erotske prirode iza kojih se skrivala čitava industrija iskorištavanja žena i djece kao seksualnog roblja, često dopremljenog protiv vlastite volje iz inozemstva.³⁷ Iako su takvi oglasi u međuvremenu uklonjeni, američko istraživanje posebno ističe primjer *Craigslista* zbog velikog broja korisnika, nedostatka empirijskih istraživanja i prikupljanja podataka o mogućoj trgovini ljudima, te problemima koji su se javili u istrazi, otkrivajući nedostatak koordinacije i suradnje među nadležnim institucijama.³⁸

³² Eurostat 2015, str. 67.

³³ Konkretno, njih sedam. V. Eurostat 2015, str. 41.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Latonero, M., Berhane, G., Hernandez, A., Mohebi, T., Movius, L: "*Human Trafficking Online: The Role of Social Networking Sites and Online Classifieds*", Annenberg School for Communication & Journalism, Research Series 2011., University of South California.

³⁶ Istraživanje Centra Annenberg ne sadrži podatke o ukupnom broju i karakteru slučajeva trgovine ljudima na području Sjedinjenih Država, već je zasnovano na uzorku od 27 slučajeva koje su istraživači odabrali kako bi analizirali na koji način upotreba internetskih servisa utječe na trgovinu ljudima i povezana kaznena djela. Latonero et al., str. 14

³⁷ *Ibid.*, str. 21.

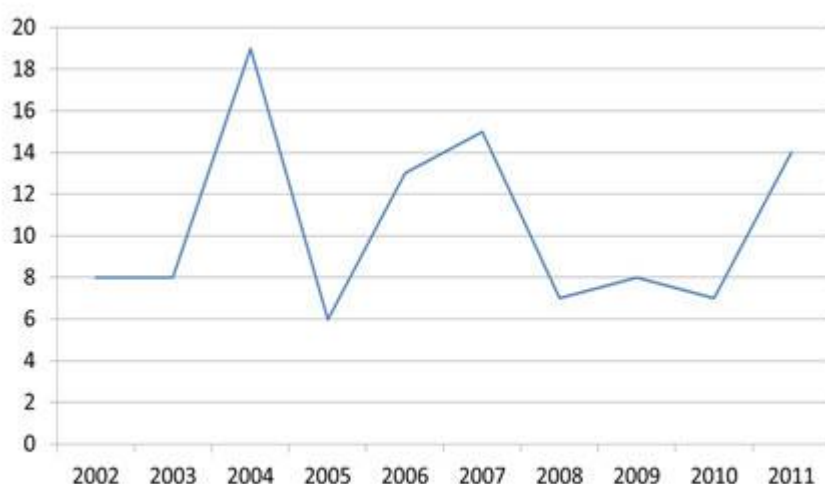
³⁸ *Ibid.*, str. 22.

Rast korisnika društvenih mreža poput *Facebooka* i *Twittera* potaknuo je američke znanstvenike da promatraju korištenje društvenih mreža kao platforme koji počinitelji *traffickinga* koriste za organizaciju i počinjenje kaznenih djela, ali i kao potencijalnu platformu za njegovo otkrivanje. U tom kontekstu, američko istraživanje osobito ističe *Twitter*, microblogging platformu koja korisnicima omogućava slanje kratkih poruka (do 140 znakova). *Twitter* se pokazao zanimljivim izvorom podataka koji omogućavaju statističku i kriminološku detekciju i obradu ponašanja povezanih s trgovinom ljudima.³⁹

Još jedno zanimljivo istraživanje, ovog puta provedeno u EU, analizira međuodnos podataka o spolu žrtava, karakteru kaznenih djela trgovine ljudima i upotrebe informacijsko-komunikacijskih tehnologija.⁴⁰ Prema objavljenim podacima, preko osamdeset posto žrtava bile su osobe ženskog spola, a upotreba digitalnih komunikacijskih tehnologija osjetno je prisutnija kod trgovine ljudima u svrhu pružanja seksualnih usluga, nego kod trgovine ljudima radi prisilnog rada.⁴¹

U Republici Hrvatskoj do sada nisu provedena istraživanja koja bi imala za cilj mjeriti utjecaj Interneta na trgovinu ljudima. Iz dostupnih izvora, može se zaključiti da je broj identificiranih žrtava razmjerno malen, kako prikazuje grafikon 1.

Grafikon 1 - Broj identificiranih žrtava trgovine ljudima u Republici Hrvatskoj⁴²

³⁹ *Ibid.*, str. 30.

⁴⁰ Hughes, Donna M.: "Trafficking in Human Beings in the European Union: Gender, Sexual Exploitation, and Digital Communication Technologies", SAGE Open, DOI: 10.1177/2158244014553585, 2014.

⁴¹ *Ibid.*, str.6.

⁴² Izvor: MUP RH, <http://www.mup.hr/31.aspx>

Međutim, dostupni statistički podaci ne omogućavaju analizu slučajeva trgovine ljudima po kriteriju modaliteta pronalaska žrtve. U takvim okolnostima, može se samo ukazati na potrebu proširenja skupa informacija koje se vode o slučajevima trgovine ljudima, te preporučiti izrada odgovarajuće metodologije za daljnju obradu tih podataka.

5. Uporaba tehnologija u svrhu sprečavanja trgovanja ljudima u online okruženju i zaštita temeljnih prava: pravo na privatnost i na zaštitu osobnih podataka

Uporaba tehnologija u svrhu sprečavanja trgovanja ljudima u online okruženju zahtijeva ozbiljnu razradu pitanja odgovarajuće ravnoteže između ljudskih prava i temeljnih sloboda u koja se pritom zadire, između ostalog prava na privatnost i na zaštitu osobnih podataka, u odnosu na važan društveni cilj koji bi takvo zadiranje opravdalo. Radi se ovdje ne samo o pravima žrtava (potencijalnih) i svih drugih pojedinaca uključenih u postupcima korištenja novijih tehnologija radi sprečavanja trgovanja ljudima, već i o pravima (potencijalnih) trgovatelja. Kako je napomenuto u literaturi, do danas nema sveobuhvatnog istraživanja o izazovima zaštite privatnosti i osobnih podataka koje predstavljaju učinci novih tehnologija i njihova korištenja u svrhu sprečavanja trgovanja ljudima, a trenutne odredbe o zaštiti privatnosti i osobnih podataka u zakonodavstvu vezano za trgovanje ljudima uglavnom se odnose na način provedbe kaznenopravnog postupka.⁴³

Kada je riječ o aktivnostima EU-a za suzbijanje trgovanja ljudima (Strategija za iskorjenjivanje trgovine ljudima⁴⁴) europski nadzornik zaštite osobnih podataka, čija je uloga između ostalog savjetovanje institucija i tijela EU-a o svim pitanjima koja se tiču obrade osobnih podataka, još je 2012. skrenuo pažnju na činjenicu da rješavanje pitanja trgovanja ljudima u pravilu uključuje opsežnu obradu osobnih podataka, što dovodi do rizika u vezi s ostvarenjem temeljnih prava pojedinaca na privatnost i na zaštitu osobnih podataka. Stoga smatra da u stadiju provedbe Strategija može imati značajnu korist od uključivanja aspekata

⁴³ Felicity Gerry, Julia Muraszkiwicz i Niovi Vavoula, The role of technology in the fight against human trafficking: Reflections on privacy and data protection concerns, *Computer Law & Security Review: The International Journal of Technology Law and Practice* (2015), doi: 10.1016/j.clsr.2015.12.015, str. 9-10., str. 2.
⁴⁴ EDPS comments on the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - "The EU Strategy towards the Eradication of Trafficking in Human Beings 2012-2016", Brisel, 10.7.2012., https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/edps_on_the_new_eu_anti-human_trafficking_strategy_1.pdf.

zaštite osobnih podataka te pojašnjenja podrške koja se pritom očekuje. Drugim riječima, zaštita osobnih podataka trebala bi se sagledati kao poticaj boljoj provedbi Strategije i kao preduvjet za učinkovitiju razmjenu informacija i suradnju u ovom području, a ne kao prepreka za poduzimanje učinkovitih radnji radi rješavanja pitanja trgovine ljudima. Naime, kada je riječ o pravu EU-a, zaštita osobnih podataka svima se jamči Ugovorom o funkcioniranju Europske unije (čl. 16. st. 1.).⁴⁵ Osim toga, člankom 8. Povelje o temeljnim pravima Europske unije⁴⁶ pravo na zaštitu osobnih podataka jamči se kao samostalno temeljno pravo, odvojeno od inače s tim pravom usko povezanog prava na poštivanje privatnog i obiteljskog života, doma i komunikacije (čl. 7. Povelje). Pravo na poštivanje privatnog života u vezi s obradom osobnih podataka, koje je priznato člancima 7. i 8. Povelje, tiče se svake informacije koja se odnosi na identificiranog pojedinca ili pojedinca koji može biti identificiran (izravno ili neizravno). S druge strane, pravo na zaštitu osobnih podataka nije apsolutno, već se ono mora razmatrati s obzirom na njegovu funkciju u društvu.⁴⁷ Svako ograničenje prava i sloboda zajamčenih Poveljom pa tako i prava na privatnost i prava na zaštitu osobnih podataka mora biti predviđeno zakonom i poštovati njihovu bit te mora služiti ciljevima od javnog (općeg) interesa koje EU priznaje, ili potrebi zaštite prava i sloboda drugih osoba. Sukladno načelu razmjernosti, ograničenja moraju biti nužna i takva da se njima doista mogu ostvariti navedeni ciljevi.⁴⁸ Ograničenja prava na zaštitu osobnih podataka, koja se smiju zakonito nametnuti, odgovaraju ograničenjima koja se toleriraju u odnosu na čl. 8. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda.

U prethodno spomenutim komentarima o potrebi uvažavanja zaštite osobnih podataka kod provedbe aktivnosti iz Strategije EU-a za iskorjenjivanje trgovine ljudima, europski nadzornik zaštite osobnih podataka daje naglasak na uspostavi i održavanju nužnog povjerenja za žrtve (koje se trebaju obratiti i oslanjati na tijela javne vlasti i druge aktere u području - tijela nadležna za granice, azil, provedbu zakona, organizacije civilnog društva i dr.) kao i za sama tijela vlasti i druge institucionalne dionike. Zaštita podataka može pomoći u promicanju odnosa povjerenja između žrtvi i tijela vlasti na način da se osigura da žrtve, koje će se vjerojatno bojati osvete od strane trgovaca ljudima, budu uvjerenе u to da se njihovi slučajevi obrađuju

⁴⁵ SL C 326, 26. 10. 2012., str. 47.

⁴⁶ Povelja o temeljnim pravima Europske unije, SL C 326, 26. 10. 2012., str. 391.

⁴⁷ Spojeni predmeti C-92/09 i C-93/09, Volker i Markus Schecke GbR (C-92/09), Hartmut Eifert (C-93/09) protiv Land Hessen, EU:C:2010:662, t. 47-52.

⁴⁸ Čl. 52. st. 1. Povelje.

povjerljivo i da su informacije o njihovim slučajevima odgovarajuće zaštićene od neovlaštene obrade. Osim toga, prema nadzorniku zaštiti podataka treba smatrati ključnim čimbenikom i za uspostavu te održavanje povjerenja između policijskih tijela u državama članicama EU-a. Usklađenost s ovim propisima važna je i za postupke prikupljanja informacija s obzirom na mogućnost da nepravilno prikupljeni podaci ne budu prihvaćeni u sudskom postupku. Sve navedeno smatra se da vrijedi i u odnosu na suradnju između EU agencija uključenih u rješavanje pitanja trgovanja ljudima.

Stav je nadzornika i da se zaštita podataka može ugraditi u programe za obuku tijela za provedbu zakona i dr. Nadalje, obziri zaštite privatnosti i zaštite podataka, naročito kada je riječ o zaštiti žrtava te informacijama koje se daju žrtvama, trebaju se uzeti u obzir i prilikom izrade smjernica za konzularne usluge i stražare na granicama u svrhu identifikacije žrtava trgovine ljudima. Konačno, zaštita podataka trebala bi biti aspekt koji se uzima u obzir pri izradi postupaka u svrhu razmjene informacija između lokalnih i regionalnih tijela za provedbu zakona i nacionalnih jedinica, a to vrijedi i kod zajedničkih istražnih timova i općenito kod prekogranične suradnje.

Valja skrenuti pažnju i na upute nadzornika o potrebnom osiguravanju zaštite osobnih podataka u vezi s razvojem sustava za prikupljanje podataka na razini EU-a. Naime, vezano za relevantnu točku Strategije nadzornik upućuje na potrebu poštivanja uvjeta zaštite podataka kada se provodi prikupljanje podataka o trgovanju ljudima te savjetuje da se u tu svrhu obrađuju isključivo anonimni podaci, gdje god je to moguće. Tamo gdje je nužno obraditi osobne podatke (i ako se oni samo neizravno odnose na pojedince) potrebno je osigurati strogo poštovanje pravila o zaštiti i povjerljivosti podataka. S time u vezi treba istaknuti i stavove u literaturi u vezi s postupcima prikupljanja podataka u svrhu *sprečavanja* trgovanja ljudima kada se ti podaci žele obrađivati isključivo u svrhu bolje spoznaje o prirodi tog kaznenog djela. Takvo bi prikupljanje, naime, zahtijevalo anonimizaciju osobnih podataka žrtava (napomena: ovo izvan konteksta kaznenopravnih postupaka, a gdje se tipično u svrhu učinkovitosti olabavljaju jamstva zaštite podataka i privatnosti, npr. u vidu propisanih iznimki od primjene mjerodavnog općeg pravnog okvira zaštite osobnih podataka). Kada to nije moguće, tada se u skladu s temeljnim načelima zaštite podataka ne bi se smjeli prikupljati suvišni osobni podaci u odnosu na svrhu njihova prikupljanja. Osim toga, smatra se da treba izbjegavati centraliziranu pohrana takvih podataka u velikim bazama podataka gdje postoji značajno veći rizik od neovlaštenog pristupa i zlouporaba. Nadalje, podaci se ne bi smjeli dalje obrađivati (npr. u slučaju namjere

njihova prijenosa trećima u statističke svrhe ili radi daljnje izrade profila o rizicima) u svrhe koje nisu sukladne sa svrhom radi koje su izvorno prikupljeni. Žrtve trgovanja ljudima trebaju s navedenim biti upoznate. Konačno, prije prikupljanja podataka uputno je organizirati odgovarajuću obuku svih onih koji su uključeni u prikupljanje podataka, te isto ponavljati na redovitoj osnovi, te u svakom slučaju osigurati postojanje nadzornih aktivnosti od strane mjerodavnog nacionalnog neovisnog tijela (Agencija za zaštitu osobnih podataka) nad zakonitošću takve obrade podataka.⁴⁹

Kada je riječ o mogućnostima korištenja novijih tehnologija radi sprečavanja trgovanja ljudima postoje razmatranja o pojedinim aspektima koje bi u budućnosti trebalo detaljno istražiti s obzirom na potrebu zaštite temeljnih prava na privatnost i zaštitu osobnih podataka u koja se pritom može zadirati. Tako, na primjer, utvrdi li se da su online mjesta za chat i forumi, odnosno online mjesta koja omogućuju funkciju instant dopisivanja, internetska mjesta putem kojih je moguće pronaći žrtve, postavlja se pitanje o njihovom nadzoru i opsegu mogućeg nadzora te subjektima koji bi taj nadzor poduzimali.⁵⁰ Kada je riječ o internetskim mjestima namijenjenim upoznavanju, preporuča se dublje istraživanje mogućih provjera „sigurnog upoznavanja“ koje bi mogli poduzimati davatelji tih internetskih usluga.⁵¹ Osobni podaci mogu se otkrivati i kroz korištenje usluga društvenih mreža, a u kombinaciji s dostupnim tehnologijama nadzora poput praćenja lokacije umreženih pojedinaca moguće je doći i do vrlo širokog opsega informacija koje se odnose na žrtve (potencijalne žrtve). Stoga se smatra posebno važnim raditi na trajnoj edukaciji javnosti, a osobito kada je riječ o djeci kao najranjivijoj skupini, o nužnosti zaštite vlastitih osobnih podataka i postavkama privatnosti u vezi s pregledavanjem profila (tko može što vidjeti i dr.).⁵² S druge strane, kada je riječ o prikupljanju podataka dostupnih na internetskim stranicama i digitalnim trgovinama koje mogu otkrivati (potencijalni) trgovci ljudima i druge uključene osobe, ključno otvoreno pitanje je ono mjere u kojoj bi se daljnja istraga smjela temeljiti na takvim podacima s obzirom na pritom zahvaćeno zadiranje u temeljna prava na privatnost i na zaštitu osobnih podataka. U tom se

⁴⁹ Felicity Gerry, Julia Muraszkiwicz i Niovi Vavoula, The role of technology in the fight against human trafficking: Reflections on privacy and data protection concerns, *Computer Law & Security Review: The International Journal of Technology Law and Practice* (2015), doi: 10.1016/j.clsr.2015.12.015, str. 9-10.

⁵⁰ Hayley Watson *et al.*, Deliverable D4.1: Report on the role of current and emerging technologies in human trafficking, 2015., str. 20., dostupno na: http://trace-project.eu/wp-content/uploads/2015/11/TRACE_D4.1_Role-of-technologies-in-human-trafficking_FINAL.-1.pdf.

⁵¹ *Ibid*, str. 24.

⁵² *Ibid*, str. 32.

kontekstu podržava nužnost budućih istraživanja.⁵³ Navedeno se odnosi i na brojna pitanja koja se otvaraju vezano za postupke prikupljanja velikih podataka i njihovu analizu (kao i međusobnu razmjenu između uključenih dionika), a što omogućuje uporaba tehnologija za identifikaciju potencijalnih žrtvi odnosno trgovatelja ljudima (npr. analiza objavljenih oglasa online i usporedba s drugim dostupnim podacima u svrhu profiliranja kupaca kao potencijalnih trgovatelja ljudima).⁵⁴ Uslijed prepoznatog značaja takvih podataka za sprečavanje trgovanja ljudima (dobivanje uvida u ponašanja, lokacije i metode koje koriste trgovci ljudima) sve se više nade ulaže u programe koji mogu analizirati informacije generirane na internetskim stranicama, osobito kada se radi o stranicama koje se mogu koristiti za pronalaženje žrtvi (društvene mreže, stranice za upoznavanje i stranice sa zabavom za odrasle, oglašavačke stranice, forumi s ocjenama - npr. ocjenjivanje stranica s ponudama za posao ili za upoznavanje, stranice sa chat sobama i dr.). Nadzor interneta radi pribavljanja informacija (po mogućnosti što preciznijeg seta informacija) koje bi mogle poslužiti u suzbijanju trgovine ljudima (izrada profila žrtava/trgovaca ljudima, njihova djelovanja i međusobnog odnosa, odnosno svih parametara koji doprinose izradi što potpunije slike o tom kaznenom djelu) do danas je prepoznato pitanje mogućeg korištenja tehnologije koje treba vrlo ozbiljno razraditi s obzirom na pritom zahvaćena temeljna prava umreženih pojedinaca.⁵⁵ Već je danas nužno raditi i na provedbi odgovarajućih edukacijskih programa za žrtve trgovanja ljudima (npr. od strane organizacija civilnog društva) o mogućoj zlouporabi tehnologija radi preuzimanja nadzora nad njima i njihovim podacima, dostupnima kroz korištenje različitih usluga društvenih mreža.⁵⁶

Svaka daljnja dubinska razrada ovdje izloženih, otvorenih i vrlo kompleksnih pitanja zahtijeva i kontinuirano praćenje novih tehnologija i mogućnosti njihova korištenja radi sprečavanja trgovanja ljudima. Osim toga u daljnjim je istraživanjima potrebno imati na umu i skoro usvajanje novog pravnog okvira EU-a za zaštitu osobnih podataka, u kojem se ozbiljno uzimaju u obzir noviji izazovi tehnološkog razvoja i sve intenzivnijih postupaka digitalne obrade podataka na globalnoj razini⁵⁷, a isto tako treba pratiti i postupak modernizacije

⁵³ *Ibid*, str. 59.

⁵⁴ *Ibid*, str. 67, 88.

⁵⁵ *Ibid*, str. 78-79.

⁵⁶ *Ibid*, str. 81.

⁵⁷ Prijedlog Uredbe o općoj zaštiti osobnih podataka, COM (2012) 11 final, 2012/0011 (COD), 25.1.2012., Prijedlog Direktive o zaštiti pojedinaca pri obradi osobnih podataka od strane nadležnih tijela u svrhe sprečavanja, istrage, otkrivanja ili progona kaznenih djela ili izvršavanja kaznenopravnih sankcija te slobodnom kretanju takvih podataka, COM/2012/010 final, 2012/0010 (COD), 25. 1. 2012.

Konvencije Vijeća Europe za zaštitu osoba glede automatizirane obrade osobnih podataka.⁵⁸
Osnažena prava pojedinaca, te općenito jačanje sustava zaštite podataka kako se predlaže
navedenim instrumentima bitno utječe i na daljnji razvoj domaćeg pravnog okvira u ovom
području.

⁵⁸ http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/dataprotection/modernisation_en.asp.